

حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی

قاسم بشیری، کارشناس روابط بین المللی

طبق نظریه ی اکثریت علمای حقوق بین الملل، اصل حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی، معتمدی مثبت در صمت حل و فصل درگیری های بین المللی است. بر اساس این نظریه، کشورها مکلفند از طرق مسالمت آمیز، فعالانه در جهت حل مناقشات بین المللی بکوشند. بر این اساس مقررات مندرج در سند ۳ ماده (۲) منشور ملل متحد که مقرر می دارد: «اعضای سازمان اختلافات بین المللی خود را با ابزارهای مسالمت آمیز تصفیه می کنند، به نحوی که صلح و امنیت بین المللی و هم چنین عدالت به مخاطره نیفتد» معتمدی مثبت را بر عمده ی کشورهای عضو می گذارد. البته کشورها در انتخاب روش های که به حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی بیانجامد، آزاد هستند.^(۱)

این آزادی در انتخاب روش در ماده (۳۳) منشور ملل متحد نیز مورد تأکید قرار گرفته است. براین اساس «طرفین هر اختلاف که ادامه ی آن ممکن است حفظ صلح و امنیت بین المللی را به خطر اندازد، باید قبل از هر چیز از طریق مذاکره، تحقیق، میانجی گری، سازش، داوری، تصفیه ی قضایی، توسل به مؤسسات و ترتیبات بین المللی و یا ابزارها مسالمت آمیز دیگر به انتخاب خود مبادرت ورزند».^(۲)

متعاقب تصویب منشور تاکنون چهار بار مجمع عمومی سازمان ملل متحد بر ضرورت حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات تأکید کرده است این چهار منشور عبارتند از:

۱- اعلامیه ی اصول حقوق بین الملل مربوط به روابط دوستانه و همکاری بین دولت ها طبق منشور ملل متحد (قطع نامه ی ۲۶۲۵ مورخ ۱۹۷۰).

بر اساس این اعلامیه، کلیه ی دولت ها ملزمند اختلافات بین المللی خود را با دیگر دول با توسل به طرق مسالمت آمیز به نحوی که صلح و امنیت بین المللی و هم چنین عدالت به مخاطره نیفتد، حل و فصل نمایند.

۲- اعلامیه ی مانیل در مورد حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات (قطع نامه ی ۵۹۰-۳۷ مورخ ۱۹۸۲). در مقدمه ی این اعلامیه ارتباط مستقیمی که بین اصل عدم توسل به زور در روابط بین المللی و اصل توسل به طرق مسالمت آمیز حل اختلافات وجود دارد، مورد تأکید قرار گرفته و یادآوری شده است که این دو اصل برای کلیه ی دولت ها حتی آن هایی که عضو ملل متحد نیستند، الزامی است. اعلامیه ی مانیل از دولت ها می خواهد در صورت عدم دستیابی به یک راه حل مسالمت آمیز به مذاکرات خود ادامه دهند و این ویژگی اعلامیه ی مانیل است که توسل به زور و قوه ی قهریه را در همه حال و مطلقاً مردود می شمارد. در مورد ویژگی اعلامیه ی مذکور لازم "به تذکر است که در قطع نامه های قبلی شورای امنیت و مجمع عمومی سازمان ملل متحد در خصوص دعوت کشورها به حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات با این صراحت بر اصل عدم توسل به قوه ی قهریه تأکید نشده بود و این اولین بار است که از کشورها خواسته می شود که اختلافات خود را منحصراً از طریق مسالمت آمیز حل و فصل کنند و در صورت عدم حصول نتیجه به مذاکرات ادامه دهند.

۳- قطع نامه ی مربوط به حل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی (قطع نامه ی مصوبه ی ۹ نوامبر ۱۹۸۷ کمیته ی ششم به شماره ی A/C.۶/۴۲/L.۵).

در این قطع نامه بر اصول کلی منشور ملل متحد دایر بر لزوم حل و فصل اختلافات بین کشورها از طریق مسالمت آمیز و اشاره به تشدید مسابقه ی تسلیحاتی در جهان و خطرانی که این امر برای خود کشورها و هم چنین صلح جهانی در بر دارد تأکید می کند تا جایی که از دبیر کل خواسته می شود اولاً کیفیت عملکرد مفاد اعلامیه ی مانیل را تحصیل و گزارش نماید و کوشش کند مفاد این اعلامیه بیشتر از طرف کشورها مورد توجه قرار گیرد. ثانیاً موضوع لزوم حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی در اجلاس بعدی سالانه ی مجمع عمومی ملل متحد نیز (اجلاس ۴۳ در سال ۱۹۸۸) به صورت ماده ی جداگانه در دستور کار اجلاس قرار داده شود که بر همین اساس در اجلاس مجمع عمومی در سال ۱۹۸۸ قطع نامه شماره A/C.۶/A۳/L.۸ صادر شد.

۴- قطع نامه ی مربوط به حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی مصوبه ی ۱۱ نوامبر ۱۹۸۸ کمیته ی ششم به شماره A/C.۶/A۳/L.۸

اصل حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین کشورها

الف) منشور سازمان ملل متحد

فصل اول (اهداف و اصول) منشور سازمان متحد، اهداف این سازمان را چنین پیش بینی می کند: «حفظ صلح و امنیت بین المللی و بدین منظور به عمل آوردن اقدامات دسته جمعی مؤثر برای جلوگیری و بر طرف کردن تهدیدات علیه صلح و متوقف ساختن هر گونه تجاوز یا سایر کارهای ناقض صلح و فراهم آوردن موجبات تعدیل و تصفیه ی اختلافات بین المللی یا وضعیت هایی که ممکن است منجر به نقض صلح گردد با ابزارها مسالمت آمیز و بر طبق اصول عدالت و حقوق بین الملل» (ماده ۱ بند ۱).

هم چنین، منشور در همان فصل مقرر می دارد: «سازمان و اعضای آن، در تعقیب اهداف مذکور در ماده (۱) در میان سایر موارد، باید با توجه به اصول ذیل عمل کنند:

کلیه ی اعضا اختلافات بین المللی خود را با ابزارهای مسالمت آمیز، به طریقی که صلح و امنیت بین المللی و عدالت به خطر نیافتد، تصفیه خواهند کرد.» (ماده ۲ بند ۳) هم چنین در فصل ششم (تصفیه ی مسالمت آمیز اختلافات) آمده است که: «طرفین هر اختلافی که ادامه ی آن محتمل است حفظ صلح و امنیت بین المللی را به خطر اندازد، باید قبل از هر چیز از طریق مذاکره، تحقیق، میانجی گری، سازش، داوری، رسیدگی قضایی و توسل به مؤسسات یا ترتیبات منطقه ای یا سایر ابزارها مسالمت آمیز به انتخاب خود، راه حل آن را جستجو کنند» (ماده ۳۳ بند ۱).

ب) اعلامیه ها و قطع نامه های مجمع عمومی

در تعدادی از قطع نامه های مجمع عمومی بر اصل حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات تأکید شده است؛ از جمله قطع نامه های (XXV) ۲۶۲۷ مصوب ۲۴ اکتبر ۱۹۷۰، (XXV) ۳۷۳۲ مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۷۰، و ۴۰ و ۹ مصوب ۸ نوامبر ۱۹۸۵. مجمع عمومی در اعلامیه های خود به طور جامع و فراگیر به این موضوع پرداخته است؛ از جمله در بیانیه ی مربوط به اصول حقوق بین الملل راجع به روابط دوستانه و همکاری بین کشورها مطابق با منشور سازمان ملل متحد (قطع نامه XXXV ۲۶۲۵) در بخشی که تحت عنوان «اصولی که کشورها باید اختلافات بین المللی خود را در مواردی که صلح و امنیت بین المللی را به خطر می اندازد، به طور مسالمت آمیز حل کنند»؛ می باشد، به علاوه در اعلامیه ی مانیل درباره ی حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی (قطع نامه ۱۰ و ۳۷) و در بیانیه ی مربوط به جلوگیری

و رفع اختلافات و وضعیت هایی که ممکن است صلح و امنیت بین المللی را تهدید کند، نقش سازمان ملل متحد در این زمینه را متذکر شده است.

ج) آزادی در انتخاب ابزار حل و فصل دعاوی

اصل آزادی انتخاب ابزار حل و فصل دعاوی در بند ۱ ماده (۳۳) منشور سازمان ملل متحد صریحاً بیان شده است و در بند پنجم، بخش مربوط به اعلامیه ی روابط دوستانه، و بندهای سوم و دهم، بخش نخست، اعلامیه ی مانیل تکرار شده است.

همان طور که در بالا نشان داده شده، هم اعلامیه ی روابط دوستانه و هم اعلامیه ی مانیل تصریح کرده اند که قبول یا ارجاع به یک روش حل و فصل که با توافق طرفین و به طور ارادی برای حل و فصل اختلافات موجود یا آینده انجام گرفته باشد، نباید با اصل برابری حاکمیت دوستی ها غیر منطبق تلقی شود. این اصل هم چنین در چند سند، بین المللی دیگر از جمله ماده (۳) پیمان ۱۹۴۸ بوگاتا و نیز بند سوم بخش ۱۵، اعلامیه اصول حاکم بر روابط بین کشورهای شرکت کننده در آخرین موافقت نامه ی کنفرانس امنیت و همکاری اروپا، یافت می شود.

روش های زیر در ماده (۳۳) منشور، بند دوم بخش مربوط به اعلامیه ی روابط دوستانه و بند پنجم بخش نخست اعلامیه ی مانیل به ترتیب چنین ذکر شده است؛ مذاکره، تحقیق، میانجی گری، سازش، داوری، رسیدگی قضایی، توسل به مؤسسات یا دیگر ترتیبات منطقه ای و یا دیگر ابزارهای مسالمت آمیز مرضی الطرفین.

اعلامیه ی مانیل از میان دیگر ابزارها مسالمت آمیز، مساعی جمیله را انتخاب کرده است. طبق اعلامیه ی روابط دوستانه بند دوم از بخش مربوطه و بند پنجم از بخش نخست اعلامیه ی مانیل، خود طرف های دعوا با توجه به تناسب شرایط و ماهیت خود اختلاف روش مسالمت آمیز را انتخاب می کنند.

۱- مذاکره و مشورت دیپلماتیک

متداولترین روش حل اختلافات بین دول، مذاکره با استفاده از روش های دیپلماتیک است. بی جهت نیست که در فهرست طرق توصیه شده در منشور ملل متحد نیز مذاکره به عنوان اولین قدم برای حل مسالمت آمیز اختلافات ذکر شده است. این اقدام حتی در صورتی که به راه حل نهایی نیز منجر نشود، لاقلاً به منزله ی گام مؤثری در روشن شدن مواضع طرفین اختلاف تلقی خواهد شد.

امروز استفاده از این روش در سطح وسیعی رایج است. گسترش ارتباطات بین المللی و امکاناتی که سران و رهبران کشورها در چارچوب نشست های بین المللی و دیدارهای برون مرزی برای مذاکره و تبادل نظر با یک دیگر دارند، دامنه ی این روش و امکانات آن را گسترش می دهد.

در عهدنامه های منعقد بین دول - آن جا که طرق حل اختلافات پیش بینی شده - این نکته مورد تصریح قرار گرفته که چنان چه حل اختلافات احتمالی به طور دوستانه و از طریق مذاکره ی سیاسی امکان پذیر نشود به داوری و یا رسیدگی قضایی ارجاع خواهد شد.^(۳)

از جمله ماده (۵) عهدنامه ی مودت بین ایران و یونان مورخ ۱۳۱۰ مقرر می دارد:

«دولتین متعاهدین موافقت می نمایند کلیه ی اختلافاتی را که در مورد اجرا با تفسیر مقررات کلیه ی عهدنامه های که بعد منعقد خواهد شد، روی می دهد و از طریق مذاکرات سیاسی حل آن به طریق دوستانه ممکن نشود، به داوری ارجاع نمایند.»

هم چنین ماده (۶) عهدنامه ی مودت بین ایران و اسپانیا، مورخ ۱۳۳۴، مقرر می دارد:

«طرفین متعاهدین موافقت می نمایند کلیه ی اختلافاتی را که ممکن است بین آن ها به ظهور برسد و به طور دوستانه در مدت مناسبی از مجرای معمول سیاسی حل نشود، به طریق مسالمت آمیز دیگر تصفیه نمایند.»

وجه مشخصه ی مذاکرات دیپلماتیک در مقایسه با دیگر روش های حل اختلافات، دو جانبه بودن آن است و از ویژگی های مثبت آن درجه ی بالای انعطاف پذیری است که این روش از آن برخوردار است. این ویژگی به ویژه برای حل و فصل موارد پیچیده ی اختلافاتی که تصفیه ی آن ها بر اساس وضع موجود حقوقی امکان پذیر نیست، مناسب است. از این دیدگاه مذاکره نه تنها وسیله ای برای حل و فصل مسالمت آمیز منازعات است، بلکه به طور هم زمان وسیله ای نیز برای تطبیق مبانی حقوقی موجود با نیازهای متغیر جامعه ی جهانی به حساب می آید.^(۴)

در مورد روش مذاکره، دیوان بین المللی دادگستری اظهار می دارد که «نیازی به تأکید بر مشخصات اساسی این روش حل و فصل وجود ندارد.»^(۵)

دیوان بین المللی دادگستری در این رابطه، مانند دیوان دائمی بین المللی دادگستری سابق اظهار می کند که بر خلاف دیگر روش های حل و فصل مذاکره که منجر به حل و فصل دوستانه و مستقیم اختلافات بین طرف های درگیر می شود، به طور جهانی پذیرفته شده است. علاوه بر این، مذاکره پیش نیاز و لازمه ی توسل به دیگر روش های مسالمت آمیز حل و فصل اختلافات می باشد. مذاکره به همان اندازه ای که جریانات داوری و قضایی به شرح ذیل مورد توجه دیوان دائمی بوده، به رسمیت شناخته شده است «پیش از آن که یک اختلاف بتواند موضوع یک اقدام حقوقی باشد، بایستی موضوع آن صراحتاً از طریق مذاکرات دیپلماتیک تعریف شده باشد.» شایان ذکر است که واژه ی «دیپلماسی» در چند معاهده، مانند اصلاحیه ۱۹۴۹ موافقت نامه ی عمومی راجع به حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی، به عنوان مترادف «مذاکرات» به کار رفته است.

بر همین منوال عبارت «از طریق مجراهای معمول دیپلماتیک» مترادفی است که برای مثال، در این زمینه در منشور سازمان ملل کشورهای آمریکایی در سال ۱۹۴۸ ذکر شده است.

ویژگی های اصلی

مذاکرات

بند دهم از بخش نخست اعلامیه ی مانیل در خصوص حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی، انعطاف پذیری را به عنوان یکی از ویژگی های مذاکرات مستقیم که یکی از روش های حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات می باشد، بیان می کند. مذاکره از بعضی جهات روشی منعطف برای حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات می باشد. مذاکره، در تمامی انواع اختلافات از جمله اختلافات سیاسی، حقوقی و فنی می تواند به کار رود. زیرا در مذاکره، بر خلاف دیگر روش های ذکر شده در ماده (۲۳) منشور، شامل کشورهای طرف اختلاف می شود؛ این کشورها می توانند از تمام مراحل از ابتدا تا انتها آگاه شوند و آن را به مناسب ترین راه انجام دهند.

بند دهم از بخش نخست اعلامیه مانیل، یکی دیگر از مشخصات مذاکره را مؤثر بودن مذاکرات بیان می کند. در این ارتباط، شایان ذکر است که در زندگی حقیقی بین المللی مذاکره، به عنوان یک روش مسالمت آمیز حل و فصل اختلافات توسط کشورها برای حل مسایل اختلاف برانگیز بسیار استفاده می شود. اگر چه این مذاکرات همیشه موفقیت آمیز نیست، لیکن بسیاری از اختلافات را حل می کند.

مشورت

مشورت ممکن است به عنوان نوعی از مذاکره مورد توجه قرار گیرد در حالی که مشورت در ماده (۳۳) منشور ذکر نشده است، لیکن در بسیاری از معاهدات به عنوان یک روش حل و فصل اختلافات ناشی از تفسیر یا اجرای معاهدات ذی ربط پیش بینی می شود. در این ارتباط ماده (۸۴) کنوانسیون ۱۹۷۵ راجع به نمایندگی کشورها در روابطشان با سازمان های بین المللی دارای ماهیت جهانی، که انجام مشورت را به درخواست هر یک از اعضا پیش بینی می کند، به علاوه ی ماده (۴۱) کنوانسیون ۱۹۸۳ راجع به جانشینی دولت ها در دارایی، اسناد و بدهی های دولت دیگر که هر دو یک نوع مذاکره و مشورت را پیش بینی می کنند، قابل ذکر است.

در دیگر معاهدات، مشورت به عنوان اولین مرحله ی حل و فصل اختلافات پیش بینی می شود. در این ارتباط مراجعه شود به ماده (۱۱) معاهده ی ۱۹۵۹ راجع به قطب جنوب، ماده (۱۷) کنوانسیون ۱۹۷۹ راجع به حفاظت فیزیکی مواد هسته ای و ماده ی (۲۵) کنوانسیون ۱۹۸۰ راجع به حفاظت منابع زنده ی دریایی قطب جنوب که پیش بینی می کنند در صورت بروز اختلاف، دولت های عضو باید برای حل و فصل اختلافاتشان به صورت مسالمت آمیز با هم مشورت کنند.

تبادل نظر

تبادل نظر ممکن است به عنوان یک نوع مشورت مورد توجه قرار گیرد. تبادل نظر در سیستمی که به وسیله ی کنوانسیون ۱۹۸۲ سازمان ملل متحد راجع به حقوق دریاها برای حل و فصل اختلافات ناشی از تفسیر و اجرای کنوانسیون ایجاد شده، نقش مهمی ایفا می کند در این رابطه، به ماده (۲۸۳) کنوانسیون مراجعه می شود که به شرح ذیل است:

- ۱- هنگامی که اختلافی بین کشورهای عضو راجع به تفسیر یا اجرای این کنوانسیون بروز می کند، طرف های دعوا باید سریعاً به یک تبادل نظر برای حل و فصل آن به وسیله ی مذاکره یا دیگر روش های مسالمت آمیز اقدام کنند.
- ۲- در صورتی که یک روش حل و فصل بدون دست یافتن به حل و فصل چنین اختلافی خاتمه یافته یا در مواردی که حل و فصل شده باشد، لیکن شرایط، مشورت را برای اجرای توافق حل و فصل ایجاب نماید، طرف های دعوا باید سریعاً مبادرت به تبادل نظر نمایند.

انجام مذاکرات

الف) چارچوب نحوه ی مذاکرات

۱- مذاکرات دو جانبه

مذاکرات دو جانبه به طور سنتی مستقیماً بین نمایندگان قانونی تعیین شده یا هیأت ها و یا از طریق مکاتبه انجام می شود. امروزه با توسعه ی ارتباطات و ابزارها حمل و نقل، مذاکرات دو جانبه بسیار تسهیل شده است. در حالی که مذاکره کنندگان اغلب وزرای امور خارجه یا مقامات رسمی وزارت امور خارجه کشورهای عضو می باشند، تجربه نشان می دهد که موارد بسیاری از اختلافات به وسیله ی مذاکره کنندگان متخصص حل شده است. مواردی وجود دارد که رهبران کشور یا دوست در مرحله ی ابتدایی مذاکرات طی فرایندی که متعاقباً در سطح پایین تری انجام می شود و یا بر عکس در مرحله پایانی مذاکرات، بعد از این که مذاکرات در سطح کارشناسی انجام شده است، شرکت دارند. رتبه ی فرد

مذاکره کننده ممکن است مرتبط باشد با رتبه ای که یکی از طرف ها اصرار می کند که طرف دیگر هم در همان سطح نماینده اعزام نماید.

مثال هایی از مذاکرات دو جانبه وجود دارد که به شکل کمیسیون های مشترک دیپلماتیک خصوصاً برای حل و فصل اختلافات سرزمینی و مربوط به آبراه ها انجام شده است. شایان ذکر است که اختلافات مربوط به آبراه های بین المللی اغلب به شکل کمیسیون های ویژه ای که به وسیله ی معاهدات ایجاد می شود، رسیدگی می شود. نمایندگی های دائم دیپلماتیک اغلب نقش مهمی را در ارائه ی موضع دولت متبوعشان در مذاکره با وزارت خارجه ی کشور میزبان ایفاء می کند.

علاوه بر این کشورهای طرف اختلاف که روابط دیپلماتیک با هم ندارند ممکن است ادامه ی مذاکرات برای حل و فصل اختلاف از طریق نمایندگی دیپلماتیک خود را در یک کشور ثالث یا نمایندگی دائم خود نزد سازمان ملل را مناسب ببینند. سرانجام فقدان روابط دیپلماتیک بین کشورهای درگیر در یک اختلاف در ماده (۱۵) موافقت نامه ۱۹۷۹ حاکم بر فعالیت های کشورها راجع به ماه و دیگر اجرام آسمانی پیش بینی شده است. بند سوم آن اظهار می دارد:

«کشور عضوی که رابطه ی دیپلماتیک با کشور عضو دیگر ندارد، بهتر است در چنین مشورت هایی به طور انتخابی، خودش یا از طریق کشور عضو دیگر یا از طریق دبیر کل به عنوان میانجی گر شرکت کند.»

در بعضی موارد انجام مذاکرات دو جانبه با فراهم کردن زمینه برای مذاکرات مناسب به اشخاصی که دارای موقعیت دولتی نیستند؛ مانند وزرای سابق، رؤسای دانشگاه و غیره محول می شود.

۲- مذاکرات چند جانبه

هنگامی که چند کشور طرف یک اختلاف هستند، یک کنفرانس بین المللی ممکن است شکل مذاکرات را تعیین کند. نمونه هایی از کنفرانس های تشکیل شده به دعوت یکی از کشورهای طرف دعوا وجود دارد که در آن یک یا چند عضو دیگر از شرکت کردن در آن خودداری کرده اند. کشورهایی که طرف دعوا نیستند ولی حل و فصل اختلاف برای آن ها منفعی در بر دارد، ممکن است به برگزاری یک نشست بدون شرکت طرف های درگیر برای مطالعه ی اختلاف و ارائه ی پیشنهاد برای حل و فصل آن اقدام کنند. در صورت عدم حضور یک یا چند عضو طرف اختلاف، هیچ مذاکره ای امکان پذیر نیست. اما چنین نشست هایی در صورتی که توصیه هایشان را به طرف های دعوا ارائه کنند، ممکن است به حل و فصل اختلافات از طریق مساعی جیمله یا میانجی گری منجر شود.

۳- مذاکرات دسته جمعی

ترتیب دهنده ی چارچوب فرایند مذاکرات می تواند یک سازمان بین المللی باشد. در این رابطه می توان به حکم دیوان بین المللی دادگستری در پرونده های آفریقای جنوب غربی اشاره نمود که در آن سخنگوی دیوان در جواب به اعتراض مطروحه اظهار داشت که مذاکرات دسته جمعی در سازمان ملل یک چیز بود و مذاکرات مستقیم بین سازمان ملل متحد و پژوهش خواهان چیز دیگر:

«... دیپلماسی از طریق نشست یا دیپلماسی پارلمانی در چهار یا پنج دهه ی گذشته به عنوان یکی از اشکال مسلم مذاکره ی بین المللی به رسمیت شناخته شده است. در مواردی که موضوعات مورد اختلاف، منافع مشترک یک گروه از دولت های هر یک از طرفین یک مجموعه ی سازمان یافته را تشکیل داده باشد، دیپلماسی از طریق نشست یا

دیپلماسی پارلمانی اغلب عملی تر از مذاکره به نظر می رسد. تعداد طرف های دعوی هر یک از طرف های یک اختلاف، مهم نیستند، بلکه آن بستگی دارد به ماهیت یا اصل اختلاف در موضوع مورد بحث».

مکان مذاکره

مذاکرات دو جانبه و چند جانبه معمولاً در پایتخت یکی از کشورهای طرف اختلاف برگزار می شود. هم چنین ممکن است به طور متغیر در هر یک از پایتخت های دو طرف برگزار شود. در مورد کشورهای همسایه ممکن است محلی در مجاورت مرز مشترک انتخاب شود. ممکن است یک شهر یا مجموعه ای از چندین شهر بیرون از قلمروی کشورهای طرف اختلاف، به عنوان محل گردهمایی برای مذاکره تعیین شوند؛ به ویژه اگر روابط دیپلماتیک بین کشورهای طرف دعوا وجود نداشته باشد یا در نتیجه ی اختلاف وضعیت تنش بین آن ها به وجود آمده باشد.

ضمن این که مذاکرات دسته جمعی معمولاً در محل یک سازمان بین المللی انجام می شود، ممکن است یک نماد ویژه که دارای صلاحیت در زمینه ی حل و فصل اختلافات به صورت مسالمت آمیز باشد، برای رسیدگی در محلی خارج از سازمان انتخاب شود. در این رابطه می توان به بند "۳" ماده (۲۸) منشور سازمان ملل متحد اشاره کرد که مقرر می دارد:

«شورای امنیت می تواند جلسات خود را در مکانی غیر از مقر سازمان ملل که برای انجام وظایف خود مناسب بداند تشکیل بدهد.»

پی نوشت ها:

(۱) Menzei Ipsen, Voeikerrecht C.H.Beck Veriay, Muenchen, ۱۹۷۹.

(۲) منشور ملل متحد، ماده (۳۳).

(۳) صفدری، محمد، حقوق بین الملل عمومی، تهران، دانشگاه تهران، دی ماه ۱۳۴۲، ج ۳، ص ۶۱۳-۶۱۲.

(۴) Menzei Ipsen, Voeikerrecht.C.H.Beck

(۵) P.H۸۰. Veriay, Muenchen: ۱۹۷۹